

PARLAMENTI U TRANZICIJI: POČETNO DESETLJEĆE POSTKOMUNISTIČKIH I POSTSOVJETSKIH PARLAMENATA

David M. Olson*

University of North Carolina,
Greensboro
Department of Political Science

Prethodno priopćenje

Sažetak

Autor u članku razmatra tranzicijsko iskustvo parlamenata u šest zemalja Srednje i Istočne Europe: Češke Republike, Mađarske, Moldavije, Poljske, Rusije i Slovenije. Iskustvo šest postautoritarnih parlamenata ukazuje na četiri tipa parlamenata u početnom desetljeću, od kojih su tri bila održiva i na kraju desetljeća. Dva demokratska tipa parlamenata varirala su uglavnom prema koncentraciji njihovih stranačkih sustava: Češka Republika, Poljska i Slovenija imaju višestranački sustav, dok se Mađarska kreće prema dvostranačkom većinskom sustavu. Postsovjetski su parlamenti – treći tip – postali ovisni o predsjedniku.

U četvrtom tipu parlamenta, koji se pojavio početkom desetljeća, došlo je do borbe za vlast između parlamenta i predsjednika, i ustavne i izborne. Ti su sukobi razriješeni, premda veoma različito, u Moldaviji, Rusiji i Poljskoj.

Ova analiza ističe važnost i ustavnih i izbornih sustava, koji se u demokratski učvršćenim političkim sustavima mogu smatrati dijelom stabilnog izvanjskog konteksta parlamenata, no u novim su postautoritarnim sustavima u stanju stalne mijene. Određivanje onoga što bi u budućnosti moglo postati stabilno u početnom je desetljeću uvelike bilo dijelom kontinuiranih sukoba.

Iskustvo postautoritarnih parlamenata ističe i važnost unutrašnje strukture i dinamike u parlamentima. Pokušaji da se definiraju pravila procedure izražavaju i simboliziraju sposobnost parlamenta da se opremi kako bi funkcionirao kao neovisno tijelo. Između izvanjskih događaja i unutrašnje strukture postoji učinak dinamičke interakcije, koji je nastavio postojati tijekom cijelog početnog desetljeća.

* Supredsjedatelj Istraživačkog odbora zakonodavnih specijalista; Međunarodno politološko društvo; profesor emeritus na Odsjeku za političku znanost i suravnatelj Centra za zakonodavne studije Sveučilišta Sjeverne Karoline u Greensborou, Greensboro.

Rušenje komunističke vlasti u mnogim zemljama u prošlom desetljeću predstavlja analitičku mogućnost te, dakako, izazov da se ispituju uvjeti pod kojima se parlamenti počinju razvijati i mijenjati.¹

U komparativnim institucionalnim istraživanjima obično ispituje se skupinu parlamenata koji postoje u jednom kalendarskom razdoblju. Pitanje njihova podrijetla i načina na koji su postali ono što jesu obično nije tema istraživanja. Međutim, utemeljitelji novih parlamenata mogu se intervjuirati iako su utemeljitelji starijih parlamenata izvan našeg empirijskog dosega. Nove parlamente možemo ispitati ondje gdje jesu umjesto da ovisimo o knjižnicama kao svojim istraživačkim mjestima. Dok provodimo svoja istraživanja, mi smo kreatori arhiva kojima se moraju služiti naši nasljednici.

O prvom desetljeću postkomunističkih parlamenata postoji živa istraživačka literatura, a njezini autori dolaze iz mnogo zemalja (Mansfeldová i dr., 2005). Oko te je skupine parlamenata zacijelo bilo više multinacionalnih suradničkih istraživačkih nastojanja nego oko bilo koje druge teme u političkoj znanosti. Ta su nastojanja nadopunjena

¹ Rad izložen pred Hrvatskim politološkim društvom 11. studenoga 2005. godine u Zagrebu. Temelji se na poglavljima koja su napisana za buduću knjigu *The Initial Decade*, čiji su urednici Philip Norton i David M. Olson: Češka Republika – Zdenka Mansfeldová i Lukas Linek; Mađarska – Gabriela Ilonszki; Moldavija – William Crowther; Poljska – Ewa Nalewajko i Włodzimierz Wesolowski; Rusija – Thomas Remington; zastupnici – Michael Edinger i Gabriella Ilonszki. Moja zahvala, bez posebnih bilješki, svima njima!

pozornošću usmjerenom na južnoeuropske parlamente, što obogaćuje komparativnu osnovu naše analize.

Ovaj je rad izveden iz kooperativnih i multinacionalnih istraživanja o prvom desetljeću šest parlamenata u bivšoj komunističkoj regiji i izvješćuje o njima obuhvaćajući tri ili četiri parlamentarna izborna ciklusa. Nastojimo zabilježiti, dokumentirati i razumjeti početke postautoritarnih parlamenata u Češkoj Republici, Mađarskoj, Moldaviji, Poljskoj, Rusiji i Sloveniji. Razvijamo klasifikaciju parlamenata i tragamo za razvojnim putovima koje su prešli u početnome desetljeću.

Tih se šest parlamenata u početnom desetljeću podijelilo na dvije skupine: postkomunističke i postsovjetske. Postkomunistički su parlamenti u Srednjoj Europi postali demokratski; postsovjetski su postajali sve autoritarniji.

Četiri su postkomunistička i dva postsovjetska parlamenta u svojem početnom desetljeću imala veoma različita iskustva. Započeli su, premda različito, kao posljedica velike i žestoke promjene sustava u kratkom vremenu. Postkomunistički i postsovjetski parlamenti postali su na kraju desetljeća tri zasebna tipa parlamenata: pluralistički demokratski parlamenti, većinski demokratski parlamenti i parlamenti ovisni o predsjedniku (tablica 1).

Tih šest parlamenata više oslikava dvije krajnje točke kontinuuma tipova parlamenata nego pun raspon prijelaznih tipova čiji su mogući primjeri Rumunjska, Slovačka i Hrvatska. Naša klasifikacija ovisi o našim primjerima.

Postkomunistički demokratski parlamenti imaju dvije varijante: pluralistički i većinski parlamenti. Češki, slovenski i poljski parlament postali

Tablica 1. Tipovi parlamenata prema ustavu i stranačkim sustavima: postkomunistički i postsovjetski parlamenti – početno desetljeće

Stranački sustav	Parlamentarni sustav	Sustav u sukobu	Predsjednički sustav
Višestranački	Demokratski pluralistički Češka Republika Mađarska I, II Poljska III, IV Slovenija	Kontingentan Moldavija I, II Poljska I, II Rusija I	
Većinski	Demokratski većinski Mađarska III		
Dominantan			Ovisan o predsjedniku Moldavija III Rusija II, III

Napomena: Parlamenti koji su promijenili kategorije označeni su rimskim brojkama.

su aktivni, neovisni i višestranački. To su postkomunistički, stabilni, pluralistički, demokratski parlamenti. U njihovu parlamentarnom sustavu vlasti kabinet bira i uklanja parlament, a ne predsjednik.

U mađarskoj demokratskoj varijanti stranački je sustav postao gotovo dvostranački, u kojem jedna stranka osvaja većinu mjesta u parlamentu. Jednostranačka vlada obično upravlja jednostrano, ignorirajući i parlament kao cjelovitu instituciju i parlamentarne stranačke frakcije, uključujući i vlastite.

Mađarski je parlament kroz izbornu dinamiku, a ne kroz ustavne promjene postao stabilan, demokratski, većinski parlament prema modelu westminsterskoga sustava. Češki, slovenski i poljski parlament postali su stabilni, demokratski, višestranački parlamenti sličniji skandinavskome modelu. U usporedbi s južnoeuropskim demokratskim parlamentima na kraju njihova drugog desetljeća, mađarski većinski

parlament više od pluralističkih demokracija nalikuje na parlamente u Španjolskoj, Portugalu i Grčkoj (Norton i Leston-Bandeira, 2003).

Nasuprot tome, postsovjetski parlamenti postali su parlamenti ovisni o predsjedniku, svaki s jednom dominantnom većinskom strankom kojoj je na čelu predsjednik. Ruski i moldavski predsjednik spojili su svoj znatan formalni ustavni autoritet s aktivnim osobnim vodstvom trenutačno dominantnih stranaka koje su stvorili. Parlament sposoban za formiranje svoje stranačke (ili koalicijske) većine neovisno o predsjedniku, te stoga sposoban za mišljenje i djelovanje neovisno o politici, nije se pojavio ni sukladno francuskom ni sukladno portugalskom modelu. Umjesto toga parlamenti postsovjetskih država ovisni o predsjedniku postali su podređeni vodstvu jedne stranke izvanjske izvršne vlasti. Taj model više nalikuje na raniji sovjetski sustav nego na model neke zapadnoeuropske demokracije.

Tri tipa parlamenata koji se pojavljuju razvili su se u sjecištu dviju glavnih ograničavajućih kontekstualnih karakteristika ustavne strukture i stranačkog sustava. Parlamentarni sustav Srednje Europe u oštroj je suprotnosti ne samo s formalnim dizajnom nego i s praksom snažnih predsjedničkih sustava. Odsutnost snažnog izvanjskoga predsjednika u parlamentarnim sustavima dopušta cijeli niz uspješnih odnosa između parlamenta i vlade koju stvara, što varira uglavnom s obzirom na raspored stranaka nakon bilo kojih izbora.

I južnoeuropska i srednjoeuropska skupina novih parlamenata imaju značajke koje se ne mogu naći kod drugih. Parlamenti postsovjetskih država koji su ovisni o predsjedniku ne mogu se naći u Južnoj Europi iako se u nekim južnoeuropskim zemljama predsjednici biraju izravno (u Portugalu, Grčkoj i Turskoj). Južnoeuropski su parlamenti, u cjelini, razvili strukturirane i discipliniranije stranačke sustave na kraju svojeg drugog desetljeća nego što su to učinile stranke srednjoeuropskih parlamenata na kraju prvoga desetljeća, s mogućim izuzetkom Mađarske.

Putovi promjene: ustavni kontekst i kontekst stranačkoga sustava

Tijek događaja, odluka i ponekad kriza u početnom je desetljeću u toj skupini šest postkomunističkih i postsovjetskih parlamenata bio veoma različit i kretao se od relativnog kontinuiteta do izrazitog diskontinuiteta.

Češki i slovenski parlament započeli su postkomunistički život i ostali su višestranački sustavi u okviru parlamentarno utemeljenog ustava. Nijedan nije imao jednu većinsku stranku ni u

kojem mandatnom razdoblju. Doživjeli su unutar koalicijska neslaganja i frakcioniranje stranaka. Oporbene stranačke frakcije dijele vodeće položaje u parlamentu s vladajućim strankama. Taj je višestranački parlamentarni dominantni model trajao tijekom cijelog početnog desetljeća i u Sloveniji i u Češkoj Republici. Drugi su parlamenti, koji su se formirali iz prijašnjih federacija – kao što su Slovačka i Hrvatska – imali veoma različita iskustva.

Višestranački mađarski parlament od svoga početka funkcionira sa snažnim većinsko-stranačkim tendencijama. Svaka je vlada bila većinska: prve dvije temeljile su se na velikoj većinskoj stranci u koaliciji s manjim strankama i s proporcionalnim udjelom vodećih položaja u parlamentu. U prva dva mandatna razdoblja nalikovao je na demokratske pluralističke parlamente u Češkoj i Sloveniji. Međutim u trećem mandatnom razdoblju jedna je stranka postala većina s velikim popratnim promjenama u interakcijama između vlade i stranke i sa smanjenom diobom vlasti u samome parlamentu. Može se smatrati da se mađarski parlament u trećem mandatnom razdoblju promijenio u većinski model demokratskih zakonodavnih tijela, u kojima se parlamenti obično marginaliziraju ili su podređeni vladi. Tu tendenciju pojačava razmjerno snažan položaj premijera u odnosu i na vlastite ministre i na parlament (Schiemann, 2004).

Poljsko je iskustvo u početnom desetljeću bilo veoma različito. Nalikovalo je na postsovjetske države po tome što je funkcija predsjednika imala veoma snažan ustavni položaj. Rani, duži sukob između predsjednika i parlamenta doveo je tijekom dvaju mandatnih razdoblja do novog ustava što ga

je napisao parlament koji je uveo parlamentarni sustav vlasti (Karpowicz i Wesolowski, 2002). Otad je Sejm imao nekoliko različitih vlada, često nestabilnih, koje su se temeljile na nestabilnom i fragmentiranom višestranačkom sustavu. Poljski se parlament, sve dok nije riješena ustavna borba, mogao smatrati protodemokratskim zakonodavnim tijelom; nakon toga je, kao pluralistički demokratski parlament, postao sličniji Češkoj Republici i Sloveniji. Važno je svojstvo demokratskih parlamenata, i pluralističkih i većinskih, odsutnost snažne izvanjske egzekutive.

Postsovjetske su države, kao Poljska, započele s nestabilnim višestranačkim sustavima i sa sukobima između parlamenta i predsjednika. Ruski je predsjednik, imajući strogo određene ovlasti u postkonfliktnom ustavu, nepokolebljivo povećao vlast nad Dumom, što je kulminiralo većinskom strankom pod predsjednikovim vodstvom. Taj je model obilježavala promjena od neovisnosti i sukoba do predsjednikove dominacije.

Od tih šest parlamenata Moldavija je doživjela najdulji sukob između predsjednika i parlamenta. Ustav je bio revidiran i promijenio se u sustav predsjedničkih izbora. Predsjednici aktivno traže ustavne promjene protiv parlamenta, vode kampanju protiv njega na izborima i formiraju vlastite političke stranke za parlamentarne izbore. I sami parlamentarni vođe formiraju stranke u kampanji za predsjedničke izbore. Rezultat kontinuiranoga višedimenzionalnoga sukoba, barem u početnom desetljeću, bio je parlament pod dominacijom predsjednika i predsjedničke većinske stranke.

Dok šest parlamenata koje razmatramo na kraju početnog desetljeća

iskazuju tri različita tipa, iskazuju i četvrti, neodređeni i privremeni tip što ga obilježava ustavni i izborni sukob između snažnoga predsjednika i smetenoga parlamenta koji, međutim, pruža otpor.

Putovi promjene: zastupnici

Iako su se parlamentarne stope re izbora povećavale, u početnom su desetljeću bile i ostale razmjerno niske. Zbog izbornoga poraza i dobrovoljnoga povlačenja onih koji su na vlasti u svaki parlament ulazi velik broj pri došlica. Sa sobom donose veliko iskustvo u lokalnoj politici koje obuhvaća i sudjelovanje u složenim raspravama o javnim politikama u višestranačkom okruženju te iskustvo u kompetitivnim izbornim kampanjama i upravljanju strankama.

Povezanost s prošlom komunističkom vladavinom bila je i ostala važna značajka parlamentarnih zastupnika, koja varira u parlamentima i strankama. Nasuprot tome, bivši disidenti u većini novih parlamenata ne zauzimaju istaknuto mjesto, s izuzetkom ranoga poljskoga Sejma.

Lokalna politička iskustva demokratskih parlamenata i parlamenata ovisnih o predsjedniku razlikuju se. Ta se rastuća različitost između tih dviju skupina parlamenata odražava i na sve veći udio zastupnika s privatnim poslovnim iskustvom u srednjoeuropskim parlamentima, za razliku od sve većeg iskustva postsovjetskih parlamentarnih zastupnika u državnim poduzećima i poljoprivrednim zadrugama.

No i u demokratskoj skupini parlamenata i u skupini parlamenata koji su ovisni o predsjedniku kontinuirana visoka stopa odziva na kraju početnog

razdoblja stvara kontinuirano povećanje broja novih zastupnika i vođa u novim parlamentima.

Putovi promjene: unutrašnja organizacija

Obje su regionalne skupine parlamenta doživjele "stvarnost neučinkovitosti" i pokušale su "racionalizirati" svoju unutrašnju strukturu i procedure (Norton i Leston-Bandeira, 2003: 181).

U srednjoeuropskim demokratskim parlamentima i reorganizacija odbora i utvrđivanje faza zakonodavne procedure imaju za cilj postizanje vremenske i radne učinkovitosti, ali i to da parlamenti postanu učinkoviti u svojem odnosu s vladom. Potonje se može postići utvrđivanjem nadležnosti odbora kako bi se stekle značajne spoznaje o sektorima javnih politika. Takve promjene pravila zaštitile bi parlament od utjecaja vlade kroz utvrđivanje faza i vremenske usklađenosti zakonodavne procedure.

Srednjoeuropski su parlamenti regulirali i stranačke frakcije kako bi potaknuli formiranje velikih, a ne malih frakcija, koje će na sjednicama imati riječ i ulogu predstavnika u odborima i upravnim tijelima. Za razliku od južnoeuropskih parlamenata srednjoeuropski parlamenti omogućuju i kontinuiranu prisutnost neovisnih zastupnika i malih stranaka.

U postsovjetskim je parlamentima došlo do sličnih promjena unutrašnjih pravila i struktura, međutim nadvladalo ih je jačanje izvršne vlasti. Kako je istaknuto ranijim primjerima Turske i Italije, učinkovitost unutrašnjih organizacijskih promjena varira ovisno o izvanjskoj stabilnosti sustava (Norton i Leston-Bandeira, 2003: 182).

Putovi promjene: parlament i vlada

Opći porast usvajanja vladinih zakona u našoj skupini šest parlamenata (tablica 2) uočen je i u južnoeuropskim parlamentima. U postsovjetskim su državama duge borbe između parlamenta i izvršne vlasti imale za posljedicu sve češće prihvaćanje prijedloga izvršne vlasti u parlamentu. Međutim ti prijedlozi često proizlaze iz opširnih konzultacija koje prethode formalnom podnošenju zakona. U demokratskim parlamentima razvoj reorganiziranoga i aktivnoga sustava odbora omogućio je znatan stupanj fleksibilnosti u tempiranju pojedinih faza zakonodavnih rasprava i u usvajanju amandmana.

U većini od naših šest parlamenata nije došlo do povećanja nadzora i ispitivanja vladinih aktivnosti, što se općenito primjećuje u južnoeuropskim parlamentima, bilo da je riječ o demokratskim parlamentima ili o parlamentima kojima dominira predsjednik. Iskustvo južnoeuropskih parlamenata u drugom desetljeću ukazuje na to da se, čim se usvoji neki temeljni zakon, pozornost parlamenta okreće pitanjima implementacije. U našoj skupini šest parlamenata u početnom desetljeću samo je poljski Sejm, oslanjajući se na praksu iz doba komunizma, vidljivo aktivan u administrativnoj kontroli, osobito kroz odbore (Karpowicz i Wesolowski, 2002).

Stalan zadatak zakonodavstva

Analiza promjene od zakonodavnih do legitimacijskih funkcija u prva dva desetljeća južnoeuropskih parlamenata temelji se, barem dijelom, na dvostrukom razvoju sve većega sponzorstva vlade, stope prihvaćanja zakona

Tablica 2. Podneseni i prihvaćeni vladini prijedlozi zakona: Češka narodna skupština, mađarski parlament, poljski Sejm i Slovenska narodna skupština

		Ukupni prijedlozi zakona			Vladini prijedlozi zakona (% od ukupnih)		Stopa uspješnosti vlade
		Podneseni	Prihvaćeni	%	Podneseni	Prihvaćeni	Prihvaćeni kao % od podnesenih vladinih prijedloga zakona
Češka nar. skupština	1	436	260	59,63	58	76	78
	2	221	116	52,49	52	76	77
	3	785	465	59,24	60	73	72
Mađarski parlament	1	762	432	56,69	52	63	69
	2	776	499	64,30	61	87	92
	3	858	464	54,08	52	86	90
Poljski Sejm	1	335	94	28,06			
	2	498	248	49,80			
	3	1152	753	65,40	48		82,5
	4	1264	891	70,50	70,5		91,8
Slovenska nar. skup.	1	645	375	58,14	62,17	79	74
	2	538	341	63,38	55,02	82	95
	3						

Izvori: Zajc, 2004, tablice 8 i 9.

te povećane aktivnosti parlamenata u administrativnom nadzoru i ispitivanju (Norton i Leston-Bandeira, 2003; Leston-Bandeira, 2004).

Iskustvo postkomunističkih parlamenata ukazuje na nešto drugačije tumačenje. Nova zakonodavna tijela na kraju prvog desetljeća bolje su pripremljena za razmatranje zakona nego ranije. Na početku su više bila izvor uvođenja i slavljenja promjene političkoga sustava nego izvor implementacije zakona. Prepravljanje ustava, priprema novih izbornih zakona, predvođenje u razvoju novih političkih stranaka i početak reorganizacije ekonomije bili su

ozbiljni zadaci, koji su bili zajednički i vladi i parlamentu. Ni jedni ni drugi nisu bili dobro pripremljeni. I vlada i parlament bili su uhvaćeni u paradoks između mogućnosti i sposobnosti, s velikim mogućnostima ali malom sposobnošću da djeluju u skladu s njima. U tom su trenutku i vlada i parlament improvizirali najbolje što su mogli (Olson, 1994; Kopecky, 2004).

Zakonodavni zadaci vlade i parlamenta, osobito u demokratskim sustavima, tijekom početnog desetljeća promijenili su se od općenitih do podrobnijih pitanja. S dosljedno visokom stopom prihvaćanja vladini prijedlozi

zakona često se dopunjavaju; odbori su postali glavno mjesto ozbiljnog razmatranja zakona te, što je najvažnije, međustranačkih pregovora. Možda se povećavaju i sposobnosti vlade iako naši autori općenito ističu da se vladini prijedlozi zakona često neadekvatno i prekasno pripremaju i da su sukobi u vladinim koalicijama isto tako ozbiljni kao i sukobi između vlade i oporbe u parlamentu.

Termin legitimacija podrazumijeva pasivno prihvaćanje vladinih preferencija od strane parlamenta. Pasivno prihvaćanje više je bilo odgovor srednjoeuropskih parlamenata na sporazume s Europskom unijom koje je, na žalost parlamentarnih zastupnika, potaknula vlada. No čak ni u podrobnim zakonima Europske unije stopa uspješnosti vladinih zakonskih prijedloga nije mnogo viša od stope uspješnosti običnih zakona.

Dok se Mađarska, sa snažnom većinskom strankom i vladom, počela približavati južноеuropskim okolnostima, drugi postkomunistički parlamenti su zbog svoga višestranačkog sastava nastavili biti nezavisni od vlastitih vlada i ograničili su njihovu sposobnost da razviju vlastite programe. Nasuprot tome, postsovjetski parlamenti, koji su sve prijemljiviji za predsjednike i predsjedničke političke stranke, mogu se karakterizirati kao pasivna legitimacijska tijela više od postkomunističkih parlamenata Srednje Europe.

Istraživanje: daljnji koraci

Istraživanje drugog desetljeća (i kasnijih desetljeća) novih parlamenata moglo bi se usmjeriti na teme o kojima bismo više željeli znati u početnom desetljeću:

Vlada. Naš naglasak na parlamentima usmjerio nam je pozornost na vladu kao izvanjski izvor s izravnim utjecajem na parlamente. U drugom bismo desetljeću mogli jednako toliko pozornosti usmjeriti na unutrašnju organizaciju i proces odlučivanja u vladama kako to obično činimo za parlamente. Konkretno, mogli bismo ispitati kako se razvijaju vladini prijedlozi politika koji u parlament dolaze u legislativnom obliku.

Stranačke frakcije i odbori. Čini se da je interakcija između dvaju glavnih organizacijskih oblika u parlamentu interakcija kritičke dinamike parlamentarnog odlučivanja, osobito u odnosu na vladu. Potreban nam je, među ostalim metodama, niz studija slučajeva o javnim politikama kako bismo utvrdili dinamiku tog organizacijskog odnosa.

Političke stranke. Razvoj stranaka u novim demokracijama bio je parlamentarnocentričan. U kakvoj je interakciji vodstvo stranačkih frakcija s vodstvom izvanjskih stranačkih jedinica i kako zastupnici djeluju u odnosu na izvanjske stranačke jedinice, još nije dobro shvaćeno ni u starim ni u novim demokracijama.

Interesne skupine i izborni okruzi. Trenutačno dostupna istraživanja malo toga mogu reći o izbornim okruzima iz kojih se biraju parlamentarni zastupnici i o interesnim skupinama organiziranim na državnoj razini. Naglasak na tim odnosima u praksi starih parlamenata u izrazitoj je suprotnosti s njihovom prividnom odsutnošću u novima.

Međunarodna dimenzija. Iskustvo novodemokratiziranih parlamenata u procesu pridruživanja Europskoj uniji ukazuje na kontinuiran, a ne samo na prijelazan ili sporedan zadatak s ko-

jim se suočavaju svi demokratski parlamenti.

Regionalne komparacije. Zajedničko iskustvo jugoslavenske federacije možda pruža koristan temelj za usporedbu parlamenata te skupine novih država. Dva kraja kontinuuma, na koja smo ukazali na početku suprotstavljajući

demokratske srednjoeuropske i post-sovjetske parlamente, zacijelo zahtijevaju i prijelazne slučajeve te dodatne dimenzije analize.

*S engleskoga preveo
Davor Stipetić*

LITERATURA

- Karpowicz, Ewa i Wesolowski, Wlodzimierz, 2002: Committees in the Polish Sejm in Two Political Systems, u: David M. Olson i William E. Crowther (ur.), *Committees in Post-Communist Democratic Parliaments: Comparative Institutionalization*, Ohio State University Press, Columbus.
- Kopecky, Petr, 2004: Power to the Executive! The Changing Executive-Legislative Relations in Eastern Europe, *Journal of Legislative Studies*, 10, 2 i 3, ljeto i jesen, 142-153.
- Leston-Bandeira, Cristina (ur.), 2003: Southern European Parliaments in Democracy, posebno izdanje, *Journal of Legislative Studies*, 9, 2, ljeto.
- Leston-Bandeira, Cristina, 2004: *From Legislation to Legitimation*, Routledge, London.
- Mansfeldová, Zdenka, Rakušanová, Petra i Olson, David M. (ur.), 2005: *Central European Parliaments: First Decade of Democratic Experience and the Future Perspective*, Institute of Sociology, Academy of Science of the Czech Republic, Prague.
- Norton, Philip i Leston-Bandeira, Cristina, 2003: The Impact of Democratic Practice on the Parliaments of Southern Europe, *The Journal of Legislative Studies*, 9, 2, 177-185.
- Olson, David M., 1994: The New Parliaments of New Democracies: The Experience of the Federal Assembly of the Czech and Slovak Federal Republic, u: Ágh, Attila (ur.), *The Emergence of East Central European Parliaments: The First Steps*, Hungarian Centre of Democracy Studies Foundation, Budapest, 35-47.
- Olson, David M. i Norton, Philip (ur.), 1996: *The New Parliaments in Central and Eastern Europe*, Cass, London.
- Schiemann, John W., 2004: Hungary: The Emergence of Chancellor Democracy, *Journal of Legislative Studies*, 10, 2 i 3, ljeto i jesen, 128-141.
- Zajc, Drago, 2004: *Razvoj parlamentarizma: Funkcije sobodnih parlamen-tov*, FDV, Ljubljana.

Parliaments in Transition: The Initial Decade of Post-Communist and Post-Soviet Parliaments

SUMMARY

In this article the author discusses the transition-related experience of parliaments in six countries of Central and Eastern Europe: the Czech Republic, Hungary, Moldova, Poland, Russia and Slovenia. The experience of the six post-authoritarian parliaments suggests four types of parliaments within the initial decade, of which three were viable at the end of the decade. Two democratic types of parliament varied mainly with regard to the concentration of their party systems: the Czech Republic, Poland and Slovenia are multi-party, while Hungary tends toward a two-party majoritarian system. The post-Soviet parliaments, the third type, have become presidentially dependent.

The fourth type of parliament, occurring early in the decade, featured a contest for power, both constitutional and electoral, between parliament and president. These conflicts have been resolved, though very differently, in Moldova, Russia, and Poland.

This analysis highlights the importance of both constitutional and electoral systems, which may be considered in established political systems as part of the stable external context of parliaments, whereas in new post-authoritarian systems they are very much in flux. The definition of what might become stable in the future has largely been part of the on-going conflicts within the initial decade.

The experience of post-authoritarian parliaments also highlights the importance of the internal structure and dynamics within parliaments. Attempts to define the rules of procedure both express and symbolize the capacity of a parliament to equip itself for functioning as an independent body. There is a dynamic interaction effect between external events and the internal structure, which has continued throughout the initial decade.